

PILIAKALNIŲ METAI

Imbarė – Salantų krašto piliakalnių perlas

Imbarė – seniausia Salantų krašto vietovė. Joje, į pietus nuo Salantų miesto, Salanto ir Pilsupio upių santakoje, stūkso vienas didžiausių ir įspūdingiausių šiaurės vakarų Lietuvoje piliakalnis. Ant šio krantinio tipo piliakalnio viduramžiais stovėjo Imbarės pilis, kuri XIII amžiuje buvo svarbus kuršių Ceklio žemės gynybinis, politinis ir ūkinis centras. Ją 1252 metais užėmė kryžiuočiai, o 1253 m. balandžio 5 d. Imbarės vardas pirmą kartą buvo paminėtas Kuršo vyskupo Henriko rašte Livonijos ordino magistrui dėl užkariautų pietinių kuršių žemių dalybų.

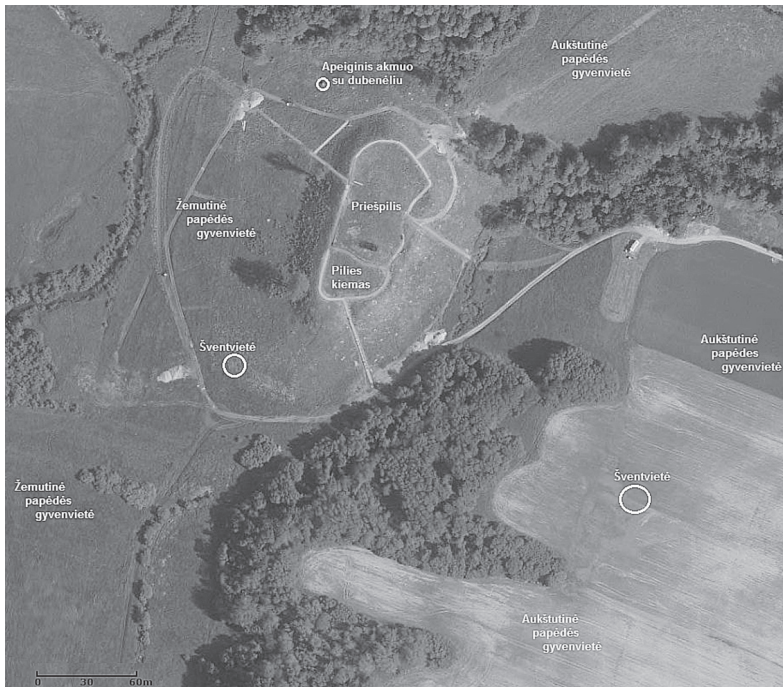
Archeologiniai vietovės tyrinėjimai liudija, kad aukštumos papėdėje šalia senosios Salanto ir Pilsupio upių santakos pirmieji žmonės apsigyveno I tūkstantmečio prieš Kristų pradžioje. Siekdama apsaugoti nuo dažnėjančių priešų ir nedraugiškų kaimynų antpuolių, antroje tūkstantmečio pusėje bendruomenė persikėlė ant aukštumos, kurios kyšulyje įsirengė įtvirtintą gyvenvietę – piliakalnį. Jo aikštelė buvo nedidelė, ovalo plano, iki 35 m ilgio rytų – vakarų kryptimi, 20 m pločio, apjuosta 1,5–1,8 m aukščio ir 10–19 m pločio gynybinio pylimo. Pylimą juosė medinė gynybinė siena, palei kurią stovėjo ilgi, stulpinės konstrukcijos pastatai. Jų patalpas šildė duobėse įrengti židiniai, naudoti ir maistui pasigaminti. Pietinėje pylimo dalyje išlikusiame apie 2 m pločio tarpe buvo įrengti pilies vartai. Aplinkui pastatus archeologai aptiko titnaginių dirbinių, akmenų kaplių, molinių svorėlių, kalkakmenio verpstukų, puodų šukių.

Priešais piliakalnį, už Pilsupio esančioje aukštumoje, veikė bendruomenės šventykla. Tai buvo 6 m skersmens smulkiais akmenimis nubarstyta aikštelė, kurios rytinėje dalyje degė šventoji ugnis. Viduryje gulėjo stambus, 90x110x140 cm dydžio apeiginis akmuo, kurio vienoje pusėje buvo išgręžtos 75 dubens pavidalo duobutės. Jį ratu supo 6 panašaus dydžio akmenys be ženklų.

Augant Imbarės pilies bendruomenei, III–VIII amžiais pastebimai prasiplėtė papėdės gyvenvietė: žmonės gyveno ne tik prie Salanto upės, bet ir abipus Pilsupio pasistatytuose būstuose. Gyvenamieji pastatai buvo nedideli, stačiakampio plano, stulpinės konstrukcijos, medžių šakomis išpintomis ir storu molio tinko sluoksniu apšiltintomis sienomis, su židiniais viduje. Piliakalnio pietvakarinėje dalyje veikė dar viena šventykla. Joje, akmenimis išgręžtos aikštelės viduryje, stovėjo medinis dievybės simbolis.

Nuo III amžiaus smarkiai pagausėjo geležinių dirbinių. Geležį imbariečiai jau mokėjo pasigaminti iš vietinės balų rūdos. Apie tai byloja Pilsupio kairiajame krante aptiktos krosnelių balų rūdai tirpinti liekanos.

Padažnėjus vikingų ir nedraugiškų kaimynystėje gyvenusių gentainių puldinėjimams, VII–VIII amžiuje į šiaurę nuo medinės pilaitės, priešui lengviau prieinamoje piliakalnio pusėje bendruomenė įsirengė erdvų priešpilį – gynybinį pilies darinį, skirtą piliakalnio gynybai. Jis buvo trigubai didesnis už piliakalnio aikštelę, netaisyklingo stačiakampio plano, pailgas šiaurės – pietų kryptimi, 56 m ilgio, 35 m pločio pietiniame ir 40 m pločio šiauriniame krašte, apjuostas 10 m pločio ir 1,5 m aukščio gynybinio pylimu su

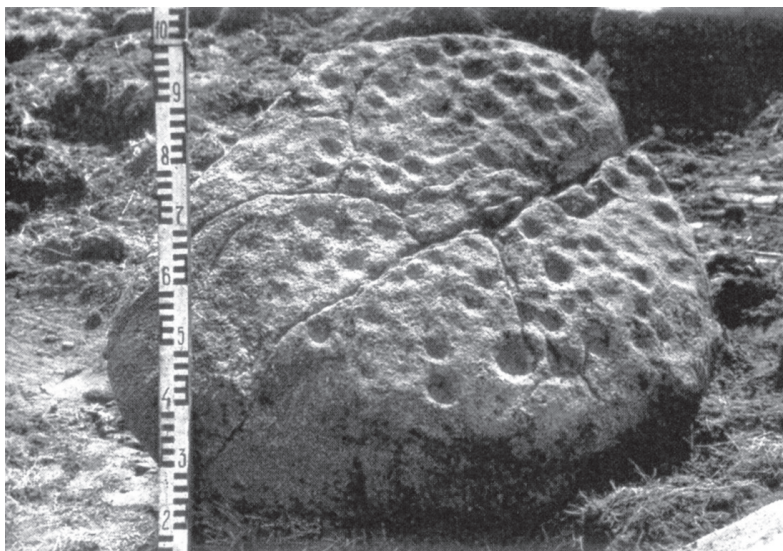
Imbarės piliakalnio komplekso schema.

Piliakalnis 1988 metais. J. Kanarsko nuotr.

Piliakalnis iš vakarų pusės. J. Kanarsko nuotr., 2013 m.

Didžiosios šventyklos apeiginis akmuo su dubenėliais. Vytauto Daugutis nuotr., 1983 m.

Piliakalnio vaizdas nuo Kalnaliao apžvalgos bokšto. J. Kanarsko nuotr., 2014 m.

Piliakalnis iš rytų pusės. J. Kanarsko nuotr., 2014 m.

tvirta medine užtvara. Šiaurės pusėje nuo aukštumos priešpilį skyręs puslankiu išlenktas pylimas siekė 2 m aukščio, o priešais jį buvo apie 10 m pločio ir 2 m gylio apsauginis griovys. Priespilio pietrytiniame krašte, kur kyšulio šlaitas gana status, pylimo nėra. Čia, tarp šlaito ir didžiojo pylimo galo, yra 3 m pločio pagrindinių vartų vieta. Kiti priespilio vartai buvę priešingame, šiaurės vakariniame krašte.

Karybai tobulėjant, IX–XIII amžiais priespilio pylimo šiaurinė dalis buvo paaukštinta iki 5 metrų. Ant jos pastatyta galinga medinė gynybinė užtvara, o vidinėje papėdėje – ilgas ūkinės-gynybinės paskirties statinys, suskirstytas į atskiras

patalpas ir praėjimais sujungtas su gynybine siena. Jo vietoje aptikta didesnė dalis metalinių darbo įrankių, ginklų, papuošalų, žiestų puodų šukių, įvairių grūdų bei gyvulių kaulų. Priešais piliakalnį nuo aukštumos pusės papildomai buvo iškasti dar du apsauginiai grioviai ir supilti du gynybiniai pylimai su mediniais įtvirtinimais. Jie saugojo pagrindinio pylimo šiaurinę papėdę ėjusį pagrindinį pilies kelią ir trukdė priešui netikėtai užimti pilį.

Gausesnės prieš karinėms pajėgoms apgulus pilį, imbariečiai buvo pasiruošę ilgalaikiai gynybai. Priespilio patalpose jie saugojo maisto atsargas, apie kurias liudija archeologų aptikti suanglėję javų grūdai, įvairių gyvūnų kaulai. Vandeni semdavo iš priespilio pietiniame pakraštyje, šaltiniuotoje vietoje išsikastos 6 x 8 m dydžio kūdras, kurioje, manoma, augino ir žuvis.

IX–XIII amžiais žemutinė ir aukšutinė papėdės gyvenvietės dar labiau išaugo. Jose stovėjo jau rentiniai, 4 x 4 m dydžio namai su 1 kv. metro dydžio krosnimis, sukratomis iš akmenų. Pastatų vietoje ir aplinkoje tyrimų metu aptikta nemažai įvairių dirbinių, žiestų ir apžiestų puodų šukių.

Tuo laikotarpiu žemutinėje papėdės gyvenvietėje veikė dar viena (Nukelta į 6 p.)

Pasaginė segė aguoniniais iš Imbarės kapinyno kapo Nr. 19. Virginijos Ostašenkovičienės nuotr., 2016 m. Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Imbarė – Salantų krašto piliakalnių perlas

(Atkelta iš 5 p.)

šventykla, įrengta pietvakarinėje piliakalnio papėdėje. Joje stovėjo stambus, paplokščias akmuo nulyginta plokštuma, o šalia jo degė šventoji ugnis. Šventyklą naikinant, akmuo buvęs apverstas ir užkastas šalia iškastoje duobėje. Paskutiniajam pilies gyvavimo laikotarpiui priskirtinas ir priešpilio šiaurės vakariniame šlaite stūksantis apeiginis akmuo su nedideliu dubeniu. Neaišku tik, ar jis yra pirminėje vietoje, ar buvo krikščionybės platintojų nuverstas nuo kalno.

Į pietus nuo aukštutinės papėdės gyvenvietės, atokiau nuo piliakalnio, šalia Dvarlaukio kalvos IX–XIII amžiais veikė kapinynas, kuriame laidoti pilies gyventojai ir gynėjai. Dauguma mirusiųjų buvo palaidoti sudeginti, o kiti – nede-ginti. Visuose kapuose rasta nemažai įkapių: ginklų, darbo įrankių, papuošalų, namų apyvokos reikmenų, buities daiktų.

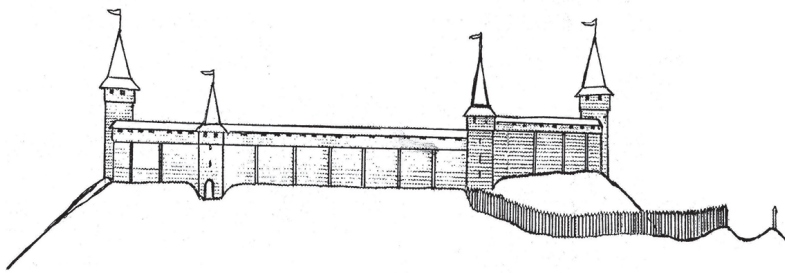
Imbarės pilis buvusi apleista XIII a. antroje pusėje ją užkariavus kryžiuočiams.

Senovės tyrinėtojai Imbarės piliakalniui susidomėjo dar XIX amžiuje. Istorinėje literatūroje pirmasis jį 1848 m. paminėjo iš šio krašto kilęs vyskupas Motiejus Kazimieras Valančius savo veikale „Žemaičių vyskupystė“, kuriame aprašo prie Imbarės (Salantų) pilies vykusį mūšį su kryžiuočiais. Iš archeologų pirmasis jį 1855–1856 m. žvalgė dailininkas, Krokuvos lenkų mokslo akademijos narys korespondentas Tadas Daugirdas. Ilgiausiai – 1969 m. ir 1978–1989 m. – piliakalnį ir jo apylinkes tyrinėjo Lietuvos istorijos instituto archeologas Vytautas Daugudis, kuriam atminti Kretingos rajono paminklotvarkininko Algirdo Mulvinsko rūpesčiu piliakalnio papėdėje 2014 m. pastatytas paminklinis akmuo.

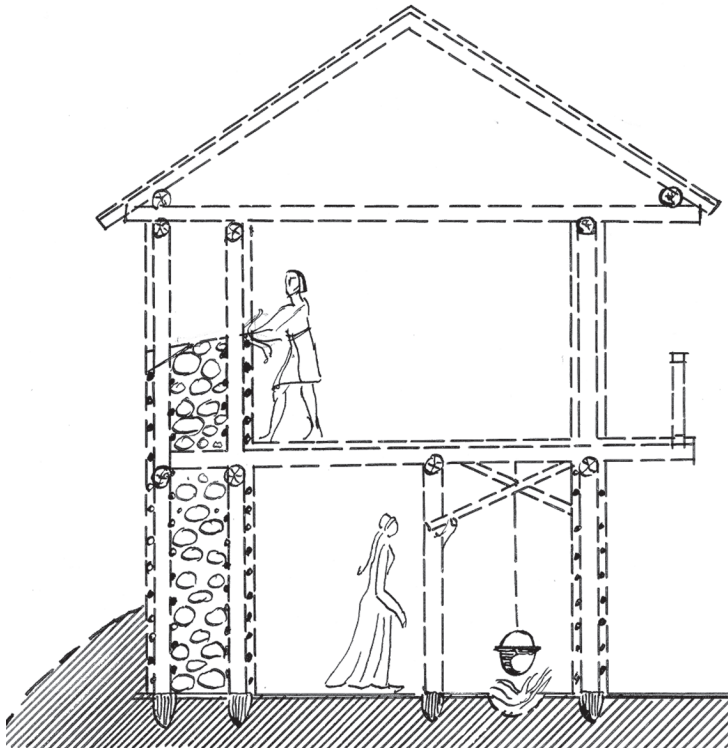
Nuo seno ant piliakalnio Joninių švęsti rinkdavosi Imbarės ir aplinkinių kaimų jaunimas, o sovietmečiu vykdavo kolūkiečių šventės. Imbariečiai piliakalnį nuo seno švelniai vadina Pilale ir pasakoja apie jį įvairius būtus ir nebūtus atsitikimus.

Vienas pasakojimas mena, kad ant piliakalnio stovėjo didelis dvaras, kurio valdovas turėjo daug baudžiauninkų. Jis juos mušdavęs, įvairiais būdais žudydavęs. Dėl to dvaras žmonių buvo prakeiktas ir nugrimzdo skradžiai žemės, o iš tos vietos įvairios baidyklės kyla. Sakoma, kad toje vietoje, kur ponas su dvaru pražuvo, yra šaltiniuota duobė, kurios vanduo nuolat kunkuliuoja. Kartą žmonės surišo vieną prie kitos kelias kartis ir gramzdino į dugną, tačiau jo niekaip nepasiekė. Archeologiniai tyrinėjimai patvirtino, kad XVI–XVII amžiais ant piliakalnio tikrai stovėjo ankstyvas Imbarės dvaras, vėliau perkeltas ant Dvarlaukio kalvos.

Kiti padavimai pasakoja, kad piliakalnio požemiuose esą paslėpti dideli turtai. XIX amžiaus viduryje – XX a. pirmoje pusėje piliakalnio aikštelėje ir šlaituose buvo gausu duobių, kurias iškasė lengvatikiai bernai ir ūkininkai, ieškoję lobių ir slapto įėjimo į požemius. Vienas

Imbarės pilis XII–XIII amžiais. Architektas Sigitas Lasavickas (pagal archeologo Vytauto Daugudžio tyrimų medžiagą), 1982 m.

Imbarės pilies gynybinių įtvirtinimų ir gyvenamųjų patalpų vaizdas. Architektas Sigitas Lasavickas (pagal archeologo Vytauto Daugudžio tyrimų medžiagą), 1984 m.

Vandens telkinys priešpilyje, kurio vanduo buvo naudojamas gerti ir maistui ruošti pilį apsuptus priešui. J. Kanarsko nuotr., 2013 m.

žmogus susapnavęs, kad nuo pilies požemių durų raktas guli Salanto upės sietuvoje. Tereikia lygiai dvyliką valandą nakties panerti į tą sietuvą, rasti akmenį, o po juo – raktą. Kam pavyks išimti raktą, tas taps užburto lobio savininku.

Aplinkui piliakalnį iki Lietuvos žemės reformos plytėjo kaimo ganyklos. Jose kiaules ganęs piemenukas pastebėjo, kad viena kiaulė dažnai eina link kalno, po kiek laiko pareina ir nieko nebevalgo. Sykį jis ją pasekė ir rado urvą. Juo eidamas pateko į erdvas arklides, kuriose arkliai kramsnojo avižas. Prie arklių

priejusi kiaulė taip pat ėmė jas ėsti, o prisisotinusi grįžo į ganyklą. Apie tai piemenukas pasipasakojo savo šeimininkui. Šis uždraudė jam daugiau eiti į urvą: jei kiaulė pareis pati – gerai, o jei ne – tegul piemenukas jos nieško.

Vienos legendos mena, kad piliakalnį supylė žemaičiai, kovoję su kryžiuočiais, švedais ir rusais. Kiti pasakoja, kad kalną švedmečių supylė Lietuvą užėmę švedai.

Švedams užėmus kraštą, Imbarėje apsistojo jų kariuomenės dalinys, kuriam vadovavo du broliai. Jie supylė kalną, apjuosė jį pylimu,

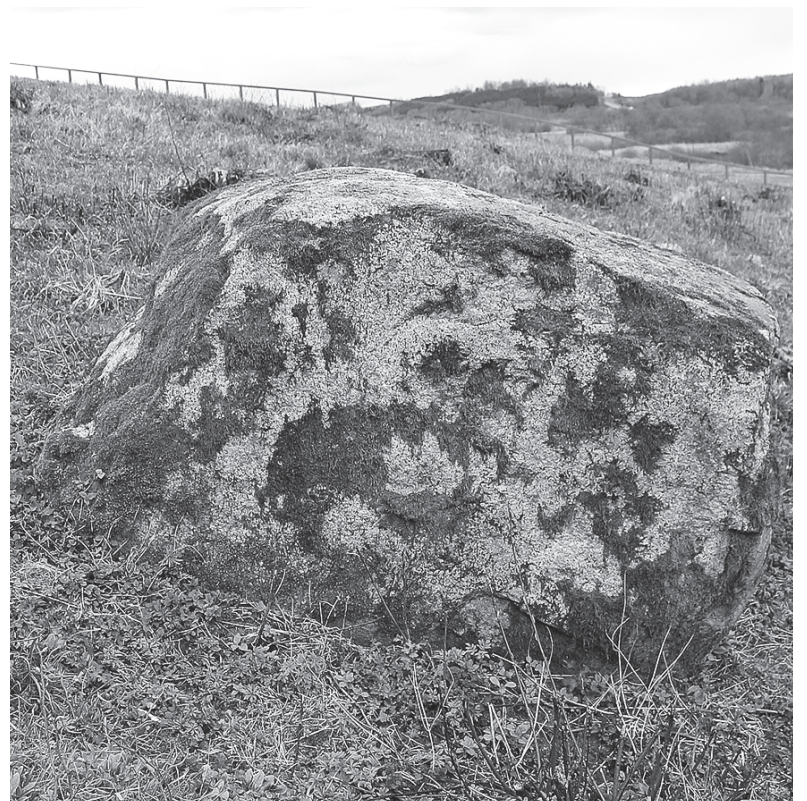

Skulptūrinis stogastulpis Imbarės 750-osioms metinėms paminėti su pilies valdovo dukters Inbarės horelijefu (tautodailininkas Liudas Ruginis, Salantai, 2003 m.). J. Kanarsko nuotr., 2014 m.

dalį nuo brolio dalies, toje vietoje prasivėrė žemė ir prarijo jį su visa kariuomene. Nuo to laiko, esą, toje vietoje telkšo vanduo.

Gražiausias padavimas pasakoja apie pilies valdovo dukrą, kuri pamilo bokšte įkalintą kryžiuotį riterį ir padėjo jam pabėgti. Už tai motina ją užkeikė (žem. inbarė) vienatvėje amžius gyventi apleistojė ir pašaliečio akiai nematomoje ištūstėjusioje pilyje. Tik retsykais pilis išnirdavo iš miglos, o užkeiktoji mergina nuo kuorų tyliai dainuodavo prašydama išgelbėti nuo užkeikimo. Girdėdami jos dainą, žmonės merginą pradėjo vadinti Inbare. Sykį atsirado drąsus smuikininkas Puika, kuris drįso užėti į užburto pilį ir pamilti jos valdovę. Prisiekęs amžinai mylėti, Inbarę jis išvadavo nuo užkeikimo, tačiau neturėjo teisės bendrauti su aplinkiniais. Sykį jam ėmus smuikuoti prie piliakalnio susirinkusiam jaunimui, pilis prasmego, o kalne liko žiojėti vien tik gili duobė. Nuo to laiko žmonės piliavietę ir apylinkę ėmė vadinti gražiosios pilies valdovės vardu Inbare (Imbare).

Imbarės piliakalnis – vienas iš labiausiai lankomų Kretingos rajono ir Salantų krašto kultūros paveldo objektų, nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paminklas. Todėl Salantų regioninio parko direkcijos iniciatyva 2011 m. buvo parengtas, o 2012–2013 m. įgyvendintas piliakalnio tvarkymo ir pri-

Apeiginis akmuo su dubenėliu priešpilio papėdėje. J. Kanarsko nuotr., 2014 m.

pasistatė gynybinius įtvirtinimus ir daug metų pilyje gyveno. Iš karo žygių broliai parsigabendavo daug įvairaus grobio. Greitai praturtėjo, o pilį pasidalino. Vyresnysis brolis įsikūrė didesnėje, šiaurinėje pilies dalyje (t. y. priešpilyje), o jaunesnysis liko gyventi mažesnėje, pietinėje dalyje. Vienas nuo kito jie atsivėrė supildami skersai pilies kiemo pylimą. Po kiek laiko vyresnysis brolis sumanė užgrobti jaunėlio turtus. Kai šis grįžo iš žygio, išvijo iš pilies jaunėlio karius, o jį patį užmušė. Kai vyresnysis brolis su pagrobtais turtais žengė per pylimą, skyrusį jo

taikymo viešam lankymui projektas (autorius A. Dagilis). Tvarkymo darbus finansavo Europos Sąjungos struktūriniai fondai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Iškirtus archeologinį sluoksnį ardiančius ir piliakalnį slepiančius želdinius, atsivėrė didinga piliakalnio su gynybiniais pylimais ir grioviais panorama. Lankytojų patogumui įrengti priėjimo ir apžvalgos takai, poilsio zonos, pastatyti informaciniai stendai, pasakojantys apie didingą piliakalnio praeitį.

Julius KANARSKAS
Istorikas, archeologas